

SYLWIA GOLDMANN-ECKERT

PROGRAM POMOCY SPOŁECZNEJ „RODZINA 500+” W OPINII BENEFICJENTÓW

Streszczenie: Głównym celem pracy jest poznanie opinii respondentów o wpływie programu „Rodzina 500+” na aktywizację zawodową, sytuację materialną i rodzinną beneficjentów programu. Metodą badawczą, którą zastosowano do zrealizowania celu jest metoda sondażu diagnostycznego, z wykorzystaniem techniki badań ankietowych, a podstawowym narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety. Badaniem objęto 92 rodziny, które są beneficjentami Programu „Rodzina 500+”, wybór grupy badawczej był celowo-przypadkowy. Kwestionariusz ankiety zawierał 13 pytań zamkniętych. Przeprowadzone badania wykazały, że w badanej zbiorowości nie występuje związek pomiędzy otrzymanym świadczeniem a decyzją dotyczącą aktywności zawodowej. W opinii respondentów w ostatnich dwóch latach znacząco wzrosły koszty życia, tak twierdzi 81,5% ankietowanych. Świadczenia jakie otrzymują beneficjenci Programu „Rodzina 500+” mają istotny wpływ na poprawę sytuacji materialnej rodzin. W opinii beneficjentów programu wysokość wsparcia nie wpływa w sposób znaczący na zwiększenie dzietności, aż 93,5% ankietowanych mimo otrzymanego wsparcia nie bierze pod uwagę powiększenia rodziny.

Słowa kluczowe: polityka społeczna, pomoc społeczna, podmioty realizujące politykę społeczną, rządowy Program „Rodzina 500+”.

1. ISTOTA, ZAKRES, PODMIOTY POLITYKI SPOŁECZNEJ

Polityka społeczna oraz pomoc społeczna to pojęcia bardzo często spotykane w życiu codziennym. Pojawiają się one zarówno w dyskusjach odbywających się w domu lub pracy oraz na forum gdzie dziennikarze, politycy oraz eksperci komentując rzeczywistość społeczno-gospodarczą odwołują się w swoich ocenach do bieżącej polityki społecznej i sposobu jej realizacji. W literaturze przedmiotu autorzy podejmują próbę zdefiniowania pojęcia poprzez określenie celów polityki społecznej. Do najczęściej wymienianych można zaliczyć takie jak: maksymalizacja dobrobytu, poprawa warunków życia i pracy, niwelacja nierówności

społecznych, kształtowanie optymalnego ładu społeczno-gospodarczego. Należy zauważyć jednak, że znaczna część zdefiniowanych w ten sposób celów powoduje dodatkowy problem, ponieważ nie określa ich jednoznacznie a jedynie wyznacza kierunki działania w dążeniach do ich realizacji. Nie sposób jednoznacznie określić co należy rozumieć przez dobrobyt lub jaki poziom nierówności społecznych jest optymalny. O. Kowalczyk i S. Kamiński określają pomoc społeczną jako „ostatnią instancję”, której zadaniem jest udzielenie pomocy i wsparcia wtedy gdy jest to konieczne. Wskazują różne sytuacje powodujące konieczność udzielenia wsparcia dla jednostek dotkniętych takimi problemami jak między innymi: utrata pracy, długotrwała choroba, niezaradność życiowa lub klęska żywiołowa. Ponad to pomoc społeczna „ma ułatwić zmianę trudnej sytuacji, wskazać drogi wyjścia, ochronić przed złymi skutkami wynikającymi z poczucia zagrożenia, utraty bezpieczeństwa socjalnego” [Kowalczyk, Kamiński 2013, s. 102]. Według Zasady-Chorab „celem pomocy społecznej jest zaspokojenie niezbędnych potrzeb życiowych osób i rodzin oraz umożliwienie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka”. Ponadto autorka wskazuje, że w miarę możliwości pomoc społeczna powinna „doprowadzić do życiowego usamodzielnienia osób rodzin, oraz ich integracji ze środowiskiem” [Zasada-Chorab 2012, s. 7]. Żadna z definicji nie jest w stanie oddać wszystkich zagadnień oraz niuansów związanych z polityką społeczną. Złożoność problemu determinuje definiowanie pojęcia w zależności od kontekstu jego badania. Niemniej jednak z całą stanowczością można stwierdzić, że polityka społeczna to ogół działań realizowanych przez konkretne podmioty (nie tylko państwowe) celem poprawy warunków życia jednostki.

Działania polityki społecznej realizowane są poprzez narzędzia pomocy społecznej. Za główne zadania pomocy społecznej ustawodawca wskazuje, że pomoc społeczna polega w szczególności na [Dz. U, Nr 64, poz. 593, 2004]:

- przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- pracy socjalnej;
- prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- realizacji zadań wynikających z rozeznanych potrzeb społecznych;
- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Działania podejmowane przez pomoc społeczną powinny nie tylko skupiać się na doraźnej pomocy, ale być ukierunkowane na wprowadzanie trwałych zmian i niwelacji trudnych sytuacji w życiu społecznym jak i poszczególnych jednostek. Oznacza to działania prewencyjne przeciw skutkom negatywnych sytuacji, w której dane jednostki się znajdują. Ogół dostępnych narzędzi, środków i sposobów działania w celu realizacji założeń polityki społecznej to instrumenty polityki społecznej. Oddziałują na podmioty, które się nimi posługują oraz beneficjentów objętych działaniami pomocy społecznej ale również wpływają na otoczenie. Wywołują określony przebieg procesów społeczno-gospodarczych poprzez modyfikację lub utrwalanie zachowań ludzi osiągającą pożądaną, ale także

niezamierzone skutki mogące mieć pozytywny bądź negatywny charakter. Instrumenty ekonomiczne regulują sferę dostępności do dóbr i usług wytwarzanych w gospodarce. Powodują konsekwencje w sferze finansów zarówno w skali ogółu społeczeństwa jak i przełożeniu na poszczególne jednostki. Instrumenty prawne to regulacje normatywne tworzące podstawy życia społecznego, określają mechanizmy o konsekwencje wynikające z ich przestrzegania bądź nie. Formułują system uprawnień i zobowiązań poszczególnych jednostek życia społecznego. Konkretyzują również schemat organizacyjny jednostek nadzoru i kontroli [Dz. U., Nr 64, poz. 593, 2004]. Jest to ogół przepisów prawa, które w sposób bezpośredni lub pośredni określają możliwości obywateli do zaspokajania ich potrzeb. Instrumenty informacyjne mogą być bardzo skuteczne pod warunkiem uznania ich za wiarygodne przez odbiorców, tym bardziej należy zwrócić uwagę na ich jakość. Realizowane są przez wszystkie podmioty polityki społecznej. Wyszczególnia się trzy główne grupy tych instrumentów:

1. System szkolny adresowany głównie do młodego pokolenia, częściowo obowiązkowy, w całości uregulowany prawnie. Również edukacja osób dorosłych także wpisuje się w tą klasyfikację.
2. Środki masowego przekazu obciążone dużym problemem szumu informacyjnego i koniecznością selektywnego korzystania z pozyskanych danych.
3. Poradnictwo indywidualne ukierunkowane na poszczególną jednostkę i jej specyficzne indywidualne wymagania (np. potrzeby osób niepełnosprawnych). Za specyficzny rodzaj poradnictwa można uznać pracę socjalną.

Działania dostarczające zabezpieczenia społecznego podejmowane mogą być przez różne podmioty na przykład organizacje społeczne oraz charytatywne. Jednak mówiąc o systemach zabezpieczenia społecznego w większości społeczeństw dominującą rolę odgrywa państwo. Działania te w głównej mierze polegają na identyfikacji potrzeb oraz transferów środków potrzebnych do ich realizacji. Mogą one mieć charakter okazjonalny, okresowy lub ciągły w zależności od potrzeb. Państwowe zabezpieczenie społeczne może obejmować [Hill 2010, s. 81–82]:

- uprawnienia do świadczeń finansowanych z podatków;
- świadczenia ze składowych systemów ubezpieczeń społecznych;
- świadczenia pomocowe wypłacane w oparciu o kryterium dochodowe;
- przymus oszczędnościowy;
- świadczenia wypłacane przez pracodawców;
- obowiązkowe alimenty otrzymywane od członków rodziny.

Niewątpliwie ogromnym wyzwaniem przed poszczególnymi jednostkami jest podejmowanie decyzji w zakresie określenia priorytetów poszczególnych potrzeb oraz ograniczone środki na ich realizację. W tym celu konieczne jest aby wyspecjalizowane jednostki dobierały odpowiednie narzędzia w stosunku do ograniczonych zasobów w realizacji swoich celów. Należy też podkreślić, że wybór priorytetów powinien być efektem społecznego dialogu a nie subiektywnej oceny jednostki.

W XIX wieku w polityce społecznej pojawiają się prawa ubogich do pierwszych ustaw ubezpieczeniowych, a w 1795 wprowadzono zasiłki wyrównawcze

do płac. W XIX wieku polityka społeczna pozostaje w ścisłym związku z kwestią robotniczą. Wczesnemu rozwojowi kapitalizmu towarzyszyły nierówności uderzające w godność człowieka marginalizujące ludzi bezdomnych, głodujących, bezrobotnych, chorych. Zaczęto podejmować próby przeciw działaniu wykluczeniu społecznemu, wzrastały wysiłki celem opracowania rozwiązań systemowych ogólnopaństwowych na rzecz usunięcia istniejących nierówności społecznych. Przełom XIX i XX wieku to czas poszukiwań w polityce społecznej. Uwaga prekursorów tego kierunku koncentrowała się wokół znalezienia optymalnych sposobów ingerencji państwa w sprawy socjalne. Za jednego z pierwszych twórców polityki społecznej wskazuje się kanclerza Niemiec Otto von Bismarcka, odegrał on istotną rolę w kształtowaniu współczesnej polityki społecznej, był inicjatorem wprowadzenia trzech podstawowych rodzajów obowiązkowego ubezpieczenia:

- ubezpieczenie na wypadek choroby;
- ubezpieczenie od wypadków przy pracy;
- ubezpieczenie w razie starości i inwalidztwa.

Początkowo system świadczeń społecznych obejmował tylko robotników pracujących w niebezpiecznych branżach, następnie ubezpieczeniami zostali objęci pozostali pracownicy zatrudnieni w przemyśle, a także robotnicy wiejscy. W Polsce załączki polityki społecznej pojawiły się w Konstytucji 3 maja z 1791 r. pierwszej nowoczesnej konstytucji w Europie, w której kreowano nowy model państwa. W dokumencie tym znalazło się prawo równości społecznej w obrębie istniejących stanów oraz gwarancje dla prerogatyw mieszczan. Od 1989 r. po transformacji ustrojowej po raz kolejny nowelizowano Konstytucję, w której zawarte zostały podstawowe prawa obywatelskie obowiązujące do dnia dzisiejszego. Model polityki społecznej realizowanej w tym okresie można określić za Auleytnerem jako model opiekuńczości dostosowawczej [Auleytner 2012].

Polska przystępując do Unii Europejskiej dostosowuje politykę społeczną do standardów i przepisów prawnych obowiązujących we wspólnocie. W Polsce za nadzór nad realizacją celów polityki społecznej, a co za tym idzie organizowanie oraz kontrole nad systemami zabezpieczenia społecznego odpowiedzialne jest między innymi Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Od 1 kwietnia 2016 roku wszedł w życie Program „Rodzina 500+”, który jest finansowym fundamentem wsparcia rodzin, przyczynił się do znacznej poprawy sytuacji materialnej oraz nadał należny priorytet. W 2015 roku łączne wydatki budżetu państwa na rzecz rodzin wyniosły 1,78% Produktu Krajowego Brutto. W 2017 roku wyniosły już 3,11% PKB, był to wzrost o 75%. Program „Rodzina 500+” realizuje trzy podstawowe cele: wpływa na wzrost liczby urodzeń (współczynnik dzietności wzrósł z 1,29 w 2015 roku do 1,45 w 2017 roku), ogranicza ubóstwo, w szczególności wśród dzieci (w latach 2015–2017 ubóstwo skrajne spadło z 6,5 do 4,3%) oraz stanowi inwestycję w rodzinę.

Zgodnie ze zmianami wprowadzonymi w Programie „Rodzina 500+”, od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągniany przez rodzinę.

Rozszerzona formuła Programu pozwala na poprawę jakości życia wszystkich polskich rodzin mających dzieci na utrzymaniu i stanowi dopełnienie kompleksowej polityki państwa wobec rodzin¹.

Jako podmioty państwowe realizujące politykę społeczną można wskazać:

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych;
- Narodowy Fundusz Zdrowia;
- Ministerstwo Edukacji Narodowej;
- Ministerstwo Finansów;
- Rządowa Komisja Ludnościowa;
- Rada Ministrów.

Problemy polityki społecznej są bardzo złożone i wymagają działań na wielu płaszczyznach. Tak więc działania polityki społecznej obejmują wiele obszarów. Do najczęściej analizowanych w literaturze przedmiotu należą: edukacja, opieka społeczna, ochrona zdrowia, polityka rynku pracy i zabezpieczenia społeczne.

We wszystkich krajach rozwiniętych oczywistą i znaczącą rolę w edukacji ma państwo. Może ono przyjmować rolę: regulatora, dostawcy i organizatora, a także strony fundatora. Należy jednak zwrócić również uwagę na udział sektora prywatnego w edukacji. W Polsce istnieje obowiązek edukacyjny. Dziecko jest objęte obowiązkiem szkolnym od 7 roku życia do ukończenia VIII klasy szkoły podstawowej, nie dłużej niż do ukończenia przez ucznia 18 roku życia². Późniejsza edukacja jest dobrowolna zależna od indywidualnych decyzji. Może odbywać się na uczelniach wyższych państwowych lub prywatnych. Uczęszczenie do szkoły publicznej jest dla uczniów nieodpłatne w pełni finansowane przez państwo. Za nadzór nad działaniem systemu oświaty odpowiada Ministerstwo Edukacji Narodowej [Hill 2010, s. 185–197]. Podobnie jak w przypadku edukacji rola państwa w zakresie realizacji kwestii społecznej jaką jest ochrona zdrowia może przyjmować różne formy tj.: regulatora, płatnika lub planisty. „Každy konkretny system opiera się na określonym połączeniu wszystkich lub większości z nich. Chociaż logicznie rzecz biorąc nie ma powodów, dla których państwo nie mogłoby angażować się w planowanie i dostarczanie usług nie zajmując się ich finansowaniem” [Hill 2010, s. 141]. W praktyce państwo wykonuje każdą z tych czynności lecz finansowanie w określonych przypadkach może pokrywać tylko część kosztów związanych z opieką zdrowotną. Z tego powodu społeczności organizują się i poprzez tworzenie podmiotów takich jak fundacje i stowarzyszenia, podejmują starania mające na celu pozyskanie środków od osób prywatnych. Również w zakresie opieki zdrowotnej należy zwrócić uwagę na znaczącą rolę sektora prywatnego w świadczeniu usług związanych z ochroną zdrowia nie tylko sensu stricte opieki medycznej, ale także w zakresie: badań, farmacji czy innowacyjności. W Polsce opieka zdrowotna jest realizowana przez kilka podmiotów: Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Narodowy Fundusz Zdrowia

¹ <https://www.gov.pl/web/rodzina/rodzina-500-plus> [30.05.2020].

² <https://reformaedukacji.men.gov.pl/o-reformie/uczen-i-rodzic/realizacja-obowiazku-nauki-i-obowiazkuszkolnego.html> [30.05.2020].

oraz Ministerstwo Zdrowia. Państwo może kształtować rynek pracy bezpośrednio lub pośrednio oraz regulować go w zależności od przyjętej polityki względem zatrudnienia. Poprzez ustawodawstwo współczesne rządy mogą regulować rynek. Są one jednocześnie głównymi nabywcami dóbr i usług. „Prywatyzacja w swoich różnych formach, upowszechnianie się outsourcingu oraz partnerstw publiczno-społecznych i publiczno-prywatnych jeszcze tę rolę poszerzyły. Polityka zamówień publicznych obejmująca często szczegółowe specyfikacje dotyczące zatrudnienia może oddziaływać na możliwość i charakter pracy. Współcześnie rządy są także największymi pracodawcami. Ich postępowanie może wpływać nie tylko na rynek pracy, ale szerzej na strategię zarządzania ludźmi” [Hill 2010, s. 115]. To właśnie do roli państwa jako organu nadrzędnego należą działania mające na celu przeciwdziałanie bezrobociu.

2. CEL PRACY, METODA I ORGANIZACJA BADAŃ

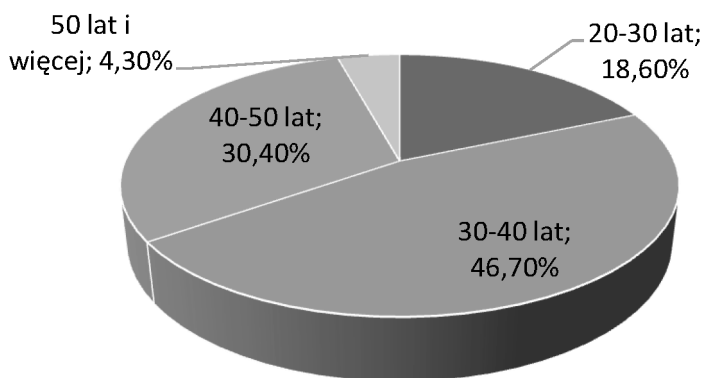
Celem pracy jest poznanie opinii respondentów o wpływie programu „Rodzina 500+” na aktywizację zawodową, sytuację materialną i rodzinną beneficjentów programu. Metodą badawczą, którą zastosowano do zrealizowania celu jest metoda sondażu diagnostycznego, z wykorzystaniem techniki badań ankietowych, a podstawowym narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety [Nowak 2017, Szczepański 2005]. Metoda sondażu diagnostycznego charakteryzuje się tym, że pozwala uzyskać informacje o licznych zbiorowościach, poprzez badania opinii na niewielkiej próbie zwanej próbą reprezentacyjną. Sondaż polega na zbieraniu informacji o interesujących badacza zjawiskach, poprzez sondowanie opinii jednostek lub grup społecznych, gdyż obserwowanie całej zbiorowości nie jest możliwe. Pozwala to w stosunkowo krótkim czasie poznać opinie dużych zbiorowości, które są najczęściej przestrzennie rozproszone. Metoda sondażu charakteryzuje się tym, że: do kontaktu między badaczem a badanymi dochodzi za pośrednictwem ankiety, rozmowy, wywiadu lub Internetu, wypowiedzi respondentów przyjmowane są za wskaźniki ich rzeczywistych przekonań, postaw, przeświadczeń czy zainteresowań, w badaniach stosuje się wystandaryzowane narzędzia badawcze a zebrane informacje nadają się do analizy ilościowej [Nowak 2017].

Badaniem objęto 92 rodziny, które są beneficjentami Programu „Rodzina 500+” przy założeniu, że w każdej z rodzin odpowiedzi na pytania udziela tylko jedna osoba. Wybór grupy badawczej był celowo-przypadkowy [Brzeziński 2015]. Przed przystąpieniem do badania respondenci zostali poinformowani o celu badań i dobrowolnym w nich udziale. Zostali zapewnieni o anonimowości zebranych danych oraz otrzymali dodatkowe informacje dotyczące sposobu wypełniania kwestionariusza. Kwestionariusz ankiety zawierał 13 pytań zamkniętych. Pytania zostały podzielone na cztery obszary dotyczące: sytuacji rodzinnej beneficjentów, wysokości wydatków oraz statusu zatrudnienia, a także korzystania z świadczeń pomocy społecznej.

3. CHARAKTERYSTYKA RESPONDENTÓW

Ankieta została skierowana do osób wychowujących dzieci, a więc osób w wieku produkcyjnym, Badaniem objęto osoby powyżej 20 roku życia. Spośród badanych 77,1% stanowiły osoby w przedziale wiekowym 30–50 lat. Najmniejszy był udział ankietowanych powyżej 50 roku życia, stanowili oni 4,3% ankietowanych. W badaniu wzięło udział 74 kobiety (80,4%) i 18 mężczyzn (19,6%). Strukturę respondentów ze względu na wiek przedstawiono na rysunku 1.

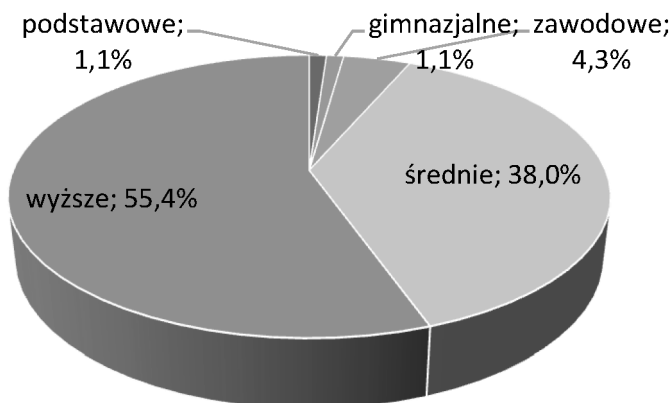
Rysunek 1. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

Zdecydowana większość respondentów miała wykształcenie wyższe i średnie – 93,7%. Wykształcenie wyższe miało 51 osób, a średnie 35 osób. Z wykształceniem niższym niż średnie było tylko 6 osób (6,5%). Strukturę respondentów w podziale na posiadane wykształcenie przedstawiono na rysunku 2.

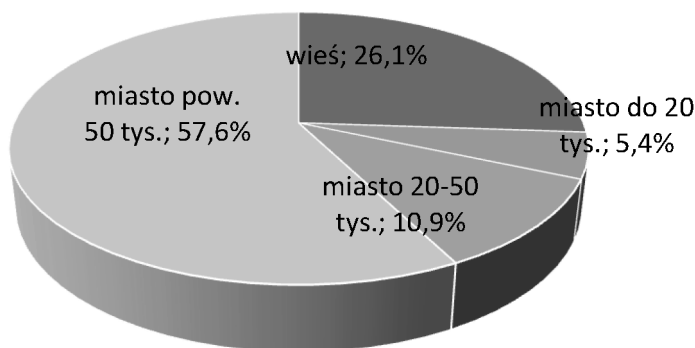
Rysunek 2. Poziom wykształcenia respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

Ankieta została skierowana do osób z różnych miejsc zamieszkania. W badanej próbie przeważająca większość 57,6% to osoby mieszkające w mieście powyżej 50 tys. mieszkańców. Spośród badanych zdecydowana większość mieszkała w mieście 73,9% (rys.3). Jest to cecha kluczowa badanej grupy gdyż podejmując decyzje o wyborze stałego miejsca pobytu w sytuacji gdy są to osoby w wieku produkcyjnym z dziećmi na utrzymaniu celowo mogą wybierać osiedlanie się w miastach z uwagi na większy i łatwiejszy dostęp do pracy, szkoły oraz opieki medycznej.

Rysunek 3. Miejsce zamieszkania respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

4. AKTYWIZACJA ZAWODOWA BENEFICJENTÓW PROGRAMU „RODZINA 500+”

W mediach często wyrażany jest pogląd, że program „rodzina 500+” może wpływać niekorzystnie na aktywizację zawodową beneficjentów, a szczególnie kobiet. Z przeprowadzonego badania ankietowego wynika, że taka zależność nie występuje. W momencie otrzymania świadczenia zatrudnionych było 68 osób (73,9%) spośród 92 ankietowanych, natomiast w chwili obecnej zatrudnionych jest 69 osób (75,6%). Nie ma zatem przesłanek do tego aby twierdzić, że otrzymane świadczenie skłaniało beneficjentów programu do bierności zawodowej.

Ponadto można stwierdzić, że zmiany w strukturze zatrudnienia respondentów są tak niewielkie iż nie mają one związku z otrzymywaniem świadczenia. Na podejmowanie decyzji dotyczących kariery zawodowej wpływ ma szereg innych czynników takich jak: wysokość wynagrodzenia, oddalenie miejsca pracy od miejsca zamieszkania, dostępność poszukiwanych stanowisk pracy itd. Badanie wykazało również, że przyznane środki z programu nie wpływają na ich decyzje dotyczące kariery zawodowej. Tylko 3,2% respondentów przyznało, że po otrzymaniu świadczenia zrezygnowało z pracy zawodowej.

Kolejnym dowodem na brak związku pomiędzy przyznanym świadczeniem a aktywnością zawodową jest fakt, że w opinii respondentów przyznane świadczenie nie wpływa na ich decyzje zawodowe. Ankietowani zapytani czy od momentu otrzymania świadczenia rozważali podjęcie pracy, w większości bo aż w 69,8% odpowiadało, że pytanie ich nie dotyczy ponieważ w ostatnim czasie byli zatrudnieni przez cały czas. Kolejne 20,9% rozważało podjęcie nowej pracy, a jedynie 8 osób co stanowi 9,3% zadeklarowało, że nie zamierza podjąć pracy (rys. 4).

Rysunek 4. Świadczenie z programu „rodzina 500+” a decyzja o podjęciu nowej pracy

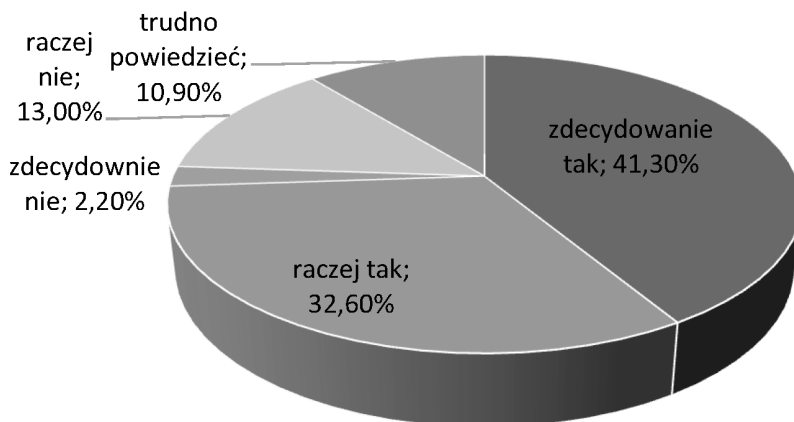

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

Na podstawie wskazań ankietowanych można stwierdzić, że w badanej próbie nie występuje związek pomiędzy otrzymywanym świadczeniem, a decyzją dotyczącą aktywności zawodowej. Tym samym nie ma podstaw do tego aby twierdzić, że realizacja Programu „Rodzina 500+” miała negatywny wpływ na aktywizację zawodową respondentów.

5. WPŁYW PROGRAMU „RODZINA 500+” NA SYTUACJĘ MATERIALNĄ I RODZINNĄ BENEFICJENTÓW

Kolejnym założeniem Programu „Rodzina 500+” jest poprawa jakości życia społeczeństwa. Wsparcie materialne miało wspomóc polskie rodziny w realizacji ich potrzeb. Na podstawie zebranych opinii od osób biorących udział w badaniu można stwierdzić, że cel ten został osiągnięty. Aż 73,9% jest zdania, że otrzymane świadczenie wpłynęło pozytywnie na jakość ich życia. Tylko 10,9% nie ma zdania, a 15,2% uważa, że otrzymane świadczenie nie wpłynęło na jakość ich życia (rys. 5). Ponieważ nie dysponujemy danymi dotyczącymi wysokości zarobków, można jedynie przypuszczać, że jest to skutek posiadania wysokich dochodów już w momencie otrzymania świadczenia, które przyznawane jest bez względu na kryterium dochodowe.

Rysunek 5. Otrzymane świadczenie a poprawa jakości życia

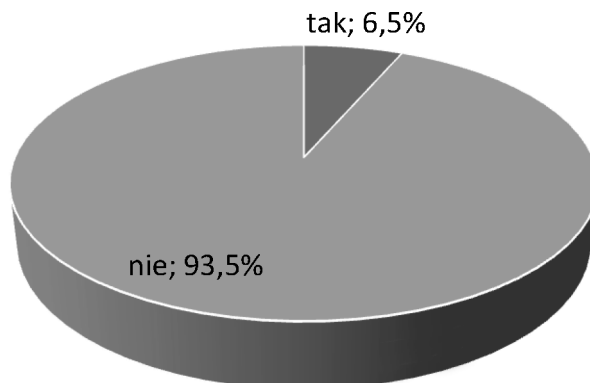
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

Wśród ankietowanych 22 osoby korzystały z innych form wsparcia pomocy społecznej co stanowi 23,9% spośród wszystkich respondentów. Pomimo, że zdecydowana większość jest zdania, że wsparcie wpłynęło pozytywnie na jakość ich życia jedynie 7 beneficjentów (7,6%) zdecydowało się zrezygnować z innych form wsparcia. Można zatem sądzić, że istnieje realne zagrożenie, związane z tym, że nadmierna pomoc społeczna może wpływać negatywnie na motywację beneficjentów do podejmowania działań w celu samodzielnego radzenia sobie i sprzyjać rozwijaniu postawy roszczeniowej.

Środki otrzymane ze świadczenia w głównej mierze zostały przeznaczone przez beneficjentów na zapewnienie podstawowych potrzeb takich jak: żywność i ubiór, edukację i zajęcia dodatkowe dla dzieci oraz zwiększenie oszczędności. Otrzymane środki przyczyniły się również do: spłaty zaległych zobowiązań, remontu mieszkań oraz umożliwiły zwiększenie wydatków na hobby i rozrywkę.

Jednym z głównych celów programu jest zwiększenie liczby urodzeń, a tym samym wpływ na przyrost naturalny. Wyniki przeprowadzonego badania wskazują jednoznacznie iż otrzymane świadczenie nie wpływa w sposób znaczący na decyzję związaną z powiększeniem rodziny. Zdecydowana większość ankietowanych – 93,5% mimo otrzymanego wsparcia nie bierze pod uwagę powiększenia rodziny (rys. 6). Można zatem stwierdzić, że zakładany cel nie zostanie osiągnięty.

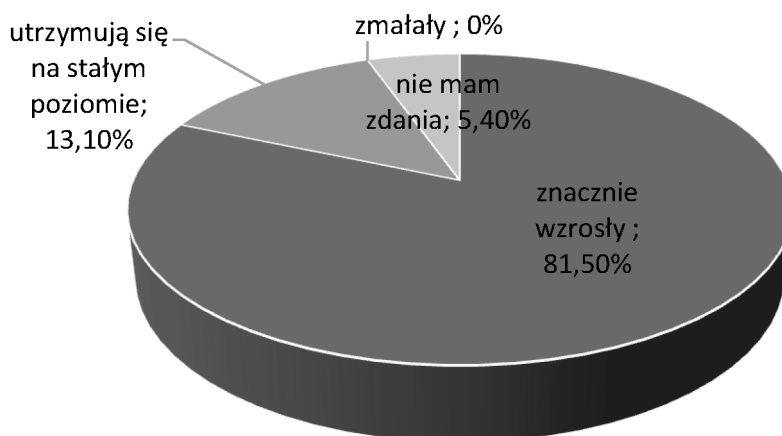
Program „Rodzina 500 +” jest finansowany z budżetu kraju, który z kolei jest ograniczony dopływem środków z danin publicznych. Problemy finansowania kosztownych programów pomocowych rozwiązywane są na dwa sposoby: poprzez podnoszenie podatków, tym samym zwiększenie dopływu środków do budżetu lub ograniczeniu wydatków na inne działania. Każde z powyższych rozwiązań w konsekwencji obciąża obywateli. Można zatem przypuszczać, że realizacja programu (w pierwszych trzech miesiącach od momentu wprowadzenia

Rysunek 6. Skłonność respondentów do powiększenia rodziny

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

świadczenia wypłacono 71,25 mln PLN³) mocno obciąży budżet a tym samym pośrednio poszczególnych obywateli.

Badanie opinii beneficjentów wskazuje jednoznacznie, że w opinii respondentów koszty życia w sposób znaczący wzrosły w ostatnich latach, 81,5% badanych jest zdania że wzrost kosztów jest znaczący, 13% respondentów jest zdania, że utrzymują się one na stałym poziomie. Jedynie 5,4% badanych nie ma zdania, natomiast nikt z respondentów nie udzielił odpowiedzi iż koszty życia zmalały (rys. 7). Wyniki badania są niewystarczające do wyciągnięcia wniosku, że istnieje ścisły związek pomiędzy wzrostem kosztów utrzymania a realizacją Programu „Rodzina 500+” można jednak przypuszczać, że taka zależność występuje.

Rysunek 7. Kosztów życia w latach 2018–2019 w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego.

³ <https://www.gov.pl/attachment/9f210241-5586-4c55-9863-7196d2d53938> [24.07.2020].

6. PODSUMOWANIE

Wykluczenie społeczne związane jest z brakiem możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb człowieka. Niezaprzeczalnym faktem jest konieczność przeniesienia części ciężaru oraz odpowiedzialności za opiekę nad obywatelami na państwo. Interwencjonizm państwowy w zakresie realizacji polityki społecznej jest procesem bardzo złożonym. Sprawiedliwa i efektywna alokacja zasobów jest wręcz nie do osiągnięcia, ponieważ bez względu na działania jakie zostaną podjęte subiektywny ich osąd zawsze będzie krzywdzący dla którejś z grup społecznych. Ponadto zasoby, którymi dysponuje państwo to w znacznej części środki wpływające do budżetu z danin publicznych przez co osoby samodzielne i niewymagające pomocy finansują działanie sektora pomocy społecznej. Wskutek tego mogą one się czuć poszkodowane w odniesieniu do osób otrzymujących wsparcie.

Przeprowadzone badania wykazały, że w badanej zbiorowości nie występuje związek pomiędzy otrzymanym świadczeniem a decyzją dotyczącą aktywności zawodowej. Nie ma zatem podstaw do tego aby twierdzić, że Program „Rodzina 500+” wpływa negatywnie na aktywizację zawodową beneficjentów. W opinii respondentów w ostatnich dwóch latach znacząco wzrosły koszty życia, tak twierdzi 81,5% ankietowanych. Środki jakie otrzymują beneficjenci są przeznaczane na zaspokojenie podstawowych potrzeb takich jak: żywność i ubiór, edukacja i zajęcia dodatkowe dla dzieci, spłata zaciągniętych zobowiązań czy też remont mieszkania. Można zatem jednoznacznie stwierdzić, że świadczenia jakie otrzymują beneficjenci Programu „Rodzina 500+” mają istotny wpływ na poprawę sytuacji materialnej rodzin.

Natomiast wysokość wsparcia w ramach tego programu nie wpływa w sposób znaczący na zwiększenie dzietności wśród beneficjentów, aż 93,5% ankietowanych mimo otrzymanego wsparcia nie bierze pod uwagę powiększenia rodziny. Tym samym program nie ma wpływu na przyrost naturalny, co było jednym z głównych celów. Konieczne są jednak dalsze badania, które umożliwią bardziej szczegółową analizę efektów wywołanych Programem „Rodzina 500+”. Ponadto weryfikacja skutków zarówno tych pozytywnych jaki niepożądanych może stanowić podstawę do dalszych prac nad tą formą wsparcia. Należy też zwrócić uwagę, że dalsza realizacja programu w formie jaka jest obecnie, nie jest jedynie decyzją społeczno-ekonomiczną, a w głównej mierze polityczną. W obecnej sytuacji zmiany na niekorzyść świadczeniobiorców lub próba wycofania programu wiązałby się z utratą zaufania do rządzących.

BIBLIOGRAFIA

- Auleytner J. (2012), *Problemy polityki społecznej w Polsce i na świecie*. Warszawa: Elipsa.
- Brzeziński J. (2015), *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Dz. U. Nr 64, poz. 593 z dnia 12 marca 2004.
- <https://reformaedukacji.men.gov.pl/o-reformie/uczen-i-rodzic/realizacja-obowiazku-nauki-i-obowiazkuszkolnego>.html [30.05.2020].
- <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacje-o-urzedzie> dn. 30.05.2020,
- <https://www.gov.pl/attachment/9f210241-5586-4c55-9863-7196d2d53938> [24.07.2020].
- Hill H. (2010), *Polityka społeczna we współczesnym świecie. Analiza porównawcza*, Warszawa: Difin.
- Kowalczyk O., Kamiński S. (2013), *Wymiary polityki społecznej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Nowak S. (2017), *Metodologia badań społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szczepański J. (2005), *Techniki badań społecznych*. Łódź: Uniwersytet Łódzki.
- Zasada-Chorab A. (2012), *System pomocy społecznej w Polsce – wyzwania i kierunki*. Toruń: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu.

SOCIAL ASSISTANCE PROGRAM „FAMILY 500+” IN THE OPINION OF THE BENEFICIARIES

Summary: The main aim of the work is to find out the respondents' opinions on the impact of the “Family 500+” program on the professional activation, financial and family situation of the program beneficiaries. The research method used to achieve the goal is the diagnostic survey method, using the survey technique, and the research tool was based on a questionnaire. The study covered 92 families who are beneficiaries of the “Family 500+” Program, the selection of the research group was deliberate and accidental. The survey questionnaire contained 13 closed questions. The conducted research showed that in the surveyed group there is no relationship between the received benefit and the decision regarding professional activity. According to the respondents, the cost of living has increased significantly in the last two years, according to 81.5% of respondents. Benefits received by the beneficiaries of the “Family 500+” Program have a significant impact on improving the financial situation of families. In the opinion of the beneficiaries of the program, the amount of support does not significantly increase the fertility rate, as much as 93.5% of the respondents do not take family enlargement into account, despite the support received.

Key words: social policy, social assistance, entities implementing social policy, government program “Family 500+”.

Sylvia Goldmann-Eckert
Absolwentka kierunku ekonomia, studia pierwszego stopnia
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy
Wydział Nauk Prawych, Społecznych i Humanistycznych
ul. Toruńska 55-57
85-023 Bydgoszcz